

Yeni Aile Modelleri ve Cinsel Azınlıkların Aile Kurma Talepleri

Zeynep Özlem Üskül ENGİN*

1) YENİ AİLE MODELLERİ:

Tarihsel süreci incelediğimizde ailenin bir kadın bir erkek ve çocuk(lar)dan oluştuğu görülmektedir. Sosyo-kültürel faktörlerin gösterdikleri değişiklikler elbette ailenin yapısında değişiklikler yaratmıştır, o nedenle kimi ailelerde annenin kimilerinde babanın otoritesinin ağır bastığı, kimi ailelerde kadının kimilerinde ise babanın çokeşli olduğu, bazen annenin evinde bazen de babanın yaşadığı yerde yaşamın sürdürüldüğü görülmüştür. Ama birbirinden değişik özellikler gösteren tüm bu ailelerde ortak bir özellik vardır: Annenin kim olduğu bilinir, babanın kimliği ise çoğunlukla bilinmemektedir ve çocuk annesi ve babasıyla büyür. Kural olarak baba erkek çocuğunun, anne ise kız çocuğunun rol modelidir. Klasik aile tanımlaması bu modelin üzerinden yapılır ve bu yolla hayatın yeniden üretimi, biyolojik, maddi, kültürel, sembolik bir mirasın aktarılması sözkonusu olur. Ancak 70'li yıllardan sonra, Batı toplumlarında kadının ve erkeğin aile içinde değişen rolü, dinin toplumsal yaşam üzerindeki etkisinin azalması, hukuki etkenlerdeki değişiklik örneğinin boşanmanın medeni kanunlara girmesi ve kadının korunmasına ilişkin düzenlemelerin kabulü ile geleneksel aile yapısının sorgulanmaya hatta dışlanmaya başladığı görülmektedir. Evlilik birçok-

ları için hala istikrarlı bir kurum olarak görülmektedir ancak bunun aksini iddia eden ve bir aile gibi uzun yıllar evlenmeden yaşayan ve çocuk sahibi olan çiftlerin sayısının bazı ülkelerde artması dikkat çekicidir. Birçok evlilik boşanmayla biterken ekonomik ya da ideolojik nedenlerle evlenmekten kaçınanların sayısı artmaya başlamıştır. Evlenme sayısında düşüş yaşanırken evlilik dışında doğan çocukların sayısında bir artış gerçekleşmiştir. Böylece "fiili birliktelikten doğan aile"ler görülmeye başlamıştır. Bu da çocuk yapmak için evli olmak gerektiği fikrinin bazı ülkelerde aşındığının bir göstergesi olarak ortaya çıkmakta ve diğer yandan çocuklu boşanmış çiftlerin artmasıyla "parçalanmış aile" kavramı sosyolojinin sözlüğüne eklenmektedir. Velayetin kimde kalacağı tartışmaları, haftasonlarını ve tatillerini ebeveynlerinden biriyle geçiren çocukların psikolojik durumları yeni sorunlara yol açmıştır. Buna boşanmış çiftlerin başkalarıyla yeniden evlenmesi eklenmiş, bu defa da "yeniden oluşan aile"lerden söz edilmeye başlanmıştır. Boşanmanın ya da evlenmeden çocuk sahibi olmanın ortaya çıkardığı ve batılı ülkelerin sosyal kurumlarının koruma altına aldıkları bir başka aile biçimi ise "monoparantal" ailedir. Bu aile genellikle boşanmış ya da evlenmeden çocuk sahibi olmuş kadını ve onun çocuğunun ya da

çocuklarının oluşturduğu aileyi ifade eder. Bu aile tiplerinin yanında ideolojik nedenlerle ya da ekonomik koşulların yarattığı ortam nedeniyle "uzak mesafede yaşayan çift"lerden, ayrı evlerde yaşayan ve hatta çocukları da bulunan çiftler sosyolojinin ilgi alanına girmiştir. Ancak nasıl şekillenirse şekillensin yine bu aile tiplerinin geleneksel aileyle benzer ortak bir yanı bulunmaktadır ve yeni ortaya çıkmış bir aile tipi değildir, sadece bunların sayısında ciddi bir artıştan söz edilmektedir: Evlilik içi ya da dışı olsun bu birlikteliklerin bir kadın ve bir erkekten oluştuğu, buna çocukların da eklenmesiyle bir aile yapısından söz edildiği görülmektedir. Geleneksel aile yapısının hukukun alanının dışında sıklıkla ortaya çıkması, bazı batılı ülkelerin hukuklarında değişiklikler yapmalarına neden olmuştur. Bunun sonucunda, fiilen birlikte yaşayanlara belirli hukuki statüler tanındığı ve fiili bir birliktelik içinde olanların ilişkilerini kayıt altına almalarından itibaren belirli hak ve yükümlülükler tabii oldukları görülmektedir.¹ Böylece çocuk sahibi olduklarında çocukla olan ilişkinin kurulması ve çocuğa karşı hakların ve sorumlulukların belirlenmesi de söz konusu olmaktadır. Sonuç olarak bu ailelerin hukuki açıdan geleneksel aile yapısına yaklaştığı görülmektedir. Ancak, aşağıda sözünü edeceğimiz aile tipi hem yenidir hem de

geleneksel aileye benzememektedir ve bu aile tipi Avrupa'da ve Amerika kıtasında homoseksüellerin birlikteliklerinin değişik derecelerde tanınması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. "Homoparantal aile" olarak adlandırılan bu aile çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır: Homoseksüel tek/ya da 2 erkek ve homoseksüel iki kadın ve çocuk(lar) bu aileyi oluşturabilmektedir, bu durumda çok ebeveynin varlığından (plüriparantalite) söz edilmektedir. Bir başka homoparantal aile türü ise homoseksüel iki kadın ya da homoseksüel iki erkek ve çocuk(lar)dan oluşmaktadır. Burada bazen çocuğun homoseksüel iki annesi ve homoseksüel iki babası ya da sadece homoseksüel iki babası bulunmaktadır. Bu geleneksel aile kalıplarına uymayan yapı, doğal olarak tartışmalara ve eleştirilere maruz kalmakta, cinsel azınlıklar ve bazı insan hakları savunucuları tarafından desteklenmektedir.

2) HOMOSEKSÜELLER NEDEN ÇOCUK SAHİBİ OLMAK İSTİYORLAR?

Homoseksüelliği bir hastalık, sapıklık olarak görmeyip,² cinsel bir yönelim olarak kabul eden ülkelerin ve bunu bir özgürlük olarak niteleyenlerin, demokrat, bireyci, eşitlik yanlısı davranarak, homoseksüellere evlenme hakkı ya da

(1) Bu konuda daha geniş bilgi için Bkz. Üskül Engin, Zeynep Özlem; Hukuk Sosyolojisi Açısından Türkiye'de Evlenmenin Evrimi, Beşir Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 266-299.

(2) 20 yüzyılda psikiyatrlar, homoseksüalitenin cinsel bir sapma, psikik bir anomali, bir akıl hastalığı ve bir kişilik bozukluğunun bir ifadesi olduğunu, bunun psikoza ve sıklıkla intihara götürebileceğini belirtmekteydiler. 1970'lerin sonlarında, tarihçilerin -Foucault'dan Boswill'e- araştırmaları ve cinsel özgürlük hareketleri ile homoseksüalite bir hastalık olarak görülmemeye başlandı. Buna artık farklı bir cinsel yönelim ve değişik bir cinsel pratik olarak bakılıyordu. Hatta tek tip bir homoseksüaliteden değil, birçok homoseksüaliteden söz edilmeye başlanmıştır ki, bu, insanın cinsiyetinin çok yönlü olabileceği fikri, sadece bir hastalık olabileceği düşüncesinden uzaklaştığını göstermektedir. Roudinesco, Elisabeth; La Famille en Désordre, Fayard, Paris, 2002, s. 227.

1974'te gey ve lezbiyen hareketlerinin baskısının bir sonucu, American Psychiatric Association tarafından bir referandum sonrasında, homoseksüalitenin akıl hastalıkları listesinden çıkarılmasına karar ve-rilmiştir. 1975'te, Amerikalı Psikoloji Derneği de aynı tutumu benimsemiştir. Derneğin üyeleri, psikologlara, bundan böyle, homofobik önyargılardan uzak bir şekilde, homoparantal ailelerle araştırma yapmalarını tavsiye etmişlerdir. Bkz. Roudinesco, a.g.e., s. 230.

* Doç. Dr. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

birlikte bir yaşam paylaşmalarına bir hukuki statü tanıdığını görmekteyiz. İspanya, Belçika ve Hollanda'da homoseksüellerin evlenmesine hukuki zemin yaratılmıştır, Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde ise fiili birliktelikleri hukukun hak ve yükümlülükler tanıdığı bir alana taşınmıştır. Bu hakkı veren ülkelerin hepsi kendi toplumsal gereksinimleri ölçüsünde düzenlemeler yapmışlardır.³ Bu ülkeler için, "Homoseksüeller evlenmeli midir?" tartışması bitmiştir. Doğal olarak bundan sonraki tartışma kapağı dayanmıştır. Evlenenlerin kural olarak çocuğu olabildiğine göre, bu kişilerin birlikteliklerinin ürünü olacak mıdır?

a) Genel Olarak Yapılan Tartışma:

Homoseksüeller, evlenme ya da fiili birlikteliklerini tescil ettirme hakkını elde ettikten sonra, fiilen aynı cinsten olan kişilerin beraber üreme yetenekleri olmadığından, evlat edinme ya da tıbbın son teknolojik nimetlerinden yararlanmak yoluyla çocuk sahibi olma istekleriyle karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, birçok ülke için tartışmanın yönünün artık bu soruya odaklandığını izlemek mümkündür.⁴ Örneğin evlenme ve evlat edinme hakkının tanınmadığı Fransa'da, Gey ve Lezbiyen Ebeveynler Örgütü (Association des Parents Gays et Lesbiennes), üç defa uluslararası bir konfe-

rans düzenleyerek, akademisyenleri ve araştırmacıları davet ederek, bu ülkede konuya ilişkin tartışmalar yaratmayı başarmıştır.⁵

Fransa'da homoseksüel çiftlerin çocuk sahibi olmalarının hukuki açıdan bir yolu vardır, o da lezbiyenler için geçerlidir: Belirli bir vericiden alınacak bir spermle (o da ancak Belçika gibi, buna izin veren bir ülkede olabilir, çünkü Fransa'da bu da mümkün değildir), doğacak çocuğun biyolojik annesinden basit evlat edinmeyle evlat edinilmesi, velayet hakkının bu şekilde birlikte kullanılmasının mümkün olması sözkonusu olabilir. Bu durumda, homoparental bir aile kurulmuş olmamakta, ancak çocuğun velayet hakkının kullanılması açısından bir hak kazanılmış olmakta, çocuğun hukukken kime bağlı olduğu konusunda (hukuki soy bağı) bir değişiklik yapılmamaktadır. Fransa'da bazen mahkeme kararları da, çocuğun yararına olacağı takdirde, velayet hakkının biyolojik anneye birlikte, onun aynı cinsten olan hayat arkadaşının kullanılmasına izin vermektedir.⁶ Ancak, bu düzenleme ile birlikte yaşayanların aile oldukları kabul edilmemiş, çocuk ailenin temeli olarak algılanmaya devam edilmiştir. Fransanın homoseksüellerin evlat edinmelerine, suni dölleme yoluyla çocuk sahibi olmalarına, evlenmelerine olanak tanımayarak diğer özgürlükçü batı ülkelerinde ayrıldığı görülmektedir.⁷ Fransa-

da olduğu gibi bazı ülkelerde iki kişinin birden evlat edinmesi ancak evli çiftlere tanınmıştır, bu durumda homoseksüeller beraberce birisini evlat edinmemektedirler. Homoseksüeller, evlat edinmek istediklerinde genel olarak, yargıçların evlat edinilmek istenen çocuğun menfaatinin düşünerek oldukça sert bir tutum izlemektedirler.⁸ Dolayısıyla, homoseksüel örgütlerin yaptıkları çalışmaların bu ülke açısından tartışma yaratma düzeyinde kaldığı görülmektedir.

Diğer yandan bazı ülkeler bazı koşullarda homoseksüellere evlat edinme hakkını vererek bu konuya ilişkin bir hukuki düzenleme yaparak tartışmalara son vermişlerdir. Örneğin Hollanda, İsveç⁹, Norveç¹⁰ ve Danimarka¹¹, İzlanda¹² 2000'li yılların başında, her ne şekilde doğmuş olursa olsun (önceki ilişki, yapay dölleme, daha önce evlat edinme) homoseksüel ilişkideki partnerlerden birinin çocuğunu diğerinin evlat edinme hakkı bulunmaktadır.¹³ Amerika kıtasının değişik bölgelerinde saptandığı kadarıyla ailelerin %10'u homoparental ailelerden oluşmaktadır, 14 milyona yaklaşan bir oranda da homoseksüel ebeveyn tarafından büyütülen çocuk bulunmaktadır.¹⁴ Görüldüğü gibi, konu sadece hukuk düzeyinde kalan bir yeniliği değil,

Batı toplumlarında yaşanan bir gerçeği de içinde barındırmaktadır.

Homoseksüeller, "antropolojik olarak, ailenin nasıl oluştuğu incelendiğinde, biyoloji ailenin tek temeli değildir, tüm akrabalık sistemleri gerçekliğin sembolik bir manipülasyonu, toplumsalın bir mantığıdır, (toplumsal) nesep hiçbir zaman saf biyolojiye indirgenemez" demektedirler. Homoseksüellere göre, cinsiyet, cinsellik, bunların belirlenmesi, bireyin uyumu sadece doğal düzenden kaynaklanan olgular değildir, biçimlendirilebilir ve yeniden yaratılabilir olgular olarak sembolik düzende, ideolojiden kaynaklanmaktadır.¹⁵ Bunun dışında, ileri sürülen bir başka sav da şudur: Hukuk sistemleri tek başına evlat edinme hakkını tanıdığına göre çocuk yetiştirmek için bir anne ve bir babadan oluşan aileye gerek kalmadığının açıkça görülmekte olduğuna ilişkindir.¹⁶

Homoseksüellere çocuk sahibi olma hakkı tanınrsa, annesi ya da babası olmayan ancak aynı cinsten iki ebeveynli yeni bir aile tipiyle karşılaşmış olacağız. Kamuoyunu rahatsız eden ve tartışmalara yol açan konu tam da budur. Aslında, homoseksüellere evlenme ya da fiili birlikteliklerini tescil ettirme hakkını veren Batı ülkelerinde lezbiyen çiftlerin

1990 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) homoseksüalitenin bir hastalık olmadığına karar vermiş, onu hastalıkların uluslararası sınıflandırmasından çıkarmıştır. Bkz. <http://www.who.int/classifications/icd/en> (25 Temmuz 2007).

(3) Roy, "Partenariat Civil et Couples de Mêmes Sexes: La Réponse du Québec", *Revue Juridique Thémis*, no: 35, 2001, s. 671.

(4) Schnapper, Dominique, "Irrésistible Mariage Homosexuel?", *Commentaire*, S.: 107, *Güz 2004*, s. 766. Bu tartışmanın 1970'lerden bu yana sürdüğünü ve öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, İngiltere'de, Belçika ve Hollanda'da başladığını görmek mümkündür. Bkz. Gross, Martine, "Quand et Comment l'Homoparentalité Est-Elle Devenue un Objet 'Légitime' de recherche en Sciences Humaines et Sociales?", *Socio-logos*, No: 2, <http://socio-logos.revues.org/document803.html> 18.01.2008, s. 1

(5) Gross, a.g.m., s. 1.

(6) Debove/ Salomon/ Janville, a.g.e., s. 17.

(7) Debove/ Salomon/ Janville, a.g.e., s. 16-17.

(8) Branlard, a.g.e., s. 292, dipnot 728.

(9) 2003 yılında İsveç'te çiftlerden birinin çocuğunun diğeri tarafından evlat edinmesine olanak tanınmıştır. Bkz. Digeox, Marie/ Festy, Patrick; *L'Etat, la Loi et le Couple Homosexuel: l'Esprit Nordique*, *Communication au XVIIIème Congrès de l'Association Internationale des Sociologues de Langue Française*, Tours, 5-9 Temmuz 2004, s. 4.

(10) 2002 yılında Norveç'te çiftlerden birinin çocuğunun diğeri tarafından evlat edinmesine olanak tanınmıştır. Bkz. Digeox/ Festy, a.g.m., s. 11.

(11) 1990 yılında Danimarka'da çiftlerden birinin çocuğunun diğeri tarafından evlat edinmesine olanak tanınmıştır. Bkz. Digeox/ Festy, a.g.m., s. 11.

(12) 2000 yılında İzlanda'da çiftlerden birinin çocuğunun diğeri tarafından evlat edinmesine olanak tanınmıştır. Bkz. Digeox/ Festy, a.g.m., s. 11.

(13) Festy, Patrick; "Légaliser les Unions Homosexuelles en Europe: Innovations et Paradoxes", *Population*, No: 424, Haziran 2006, s.1.

(14) Roudinesco, a.g.e., s. 233.

(15) Schnapper, a.g.m., s. 767.

(16) Delaisi de Parseval, Geneviève; "Qu'est-ce qu'un Parent Suffisamment Bon?", *l'Homoparentalité, Itas des Lieux. Parentés et Différences de Sexe*, Dir.: Martine Gross, ESF, Issy-les-Moulineaux, 2000, s. 207-208.

daha önceki ilişkilerinden ya da cvliliklerinden doğan çocuklarla kurdukları aile tablosunun çok rahatsız edici görülmediği, tek başına bir anneyle yetişen çocuk kavramına alışıldığından, bu defa ikinci bir annenin ya da kadının varlığı rahatsız edici olmamaktadır.¹⁷ İki lezbiyenden birinin ya da her ikisinin çocuklu olması halinde, anne olanın genel olarak çocuğunu koruduğu, gözettiği, toplum içinde partnerinin bir akraba ya da bir ev arkadaşı olarak tanımlandığı görülmektedir. Bu durumda, çocuk babayı görmeden ve hatta tanımadan büyüebilmektedir.¹⁸ Yapay dölleme teknikleri de lezbiyenlere yeni olanaklar sunmaktadır.¹⁹ Lezbiyenlerin çocuk sahibi olmaları konusunda daha ılımlı bir hava eserken, geyleyler için durum farklıdır.²⁰

Geyleylerin evlat edinmelerine yönelik tartışma daha alevli geçmektedir. Bunun sebebi, boşanma sonrası, çocukların bakımını üstlenen bekâr baba figürünün alışıldık bir figür olmaması olsa gerektir. Boşanmada kadının özel bir durumu (ölümcül bir hastalık, uyuşturucu tedavisi, ahlaken düşük bir yaşam sürmesi) olmadığı sürece, özellikle bebek ve küçük çocukların anne bakımı altında olmasının doğal karşılanması nedeniyle, boşanma halinde, çocukların anneye verildikleri görülmektedir. Dolayısıyla, boşanmada çocukların bakımının babaya verilmesi istisnai bir durumdur. Heteroseksüel babalar için istisnai bir durum olan, bekâr babalık konumu, gey baba-

lara nasıl tanınacaktır?²¹ Babanın gey olmasının, baba-çocuk ilişkisini ne kadar etkilediğini varsayımsal olarak belirlemek zordur. Bunun her olay için ayrı ayrı incelenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, gey bir babanın, iyi baba olmayacağı gerekçesine dayanarak evlat edinme hakkını baştan reddetmek ve lezbiyen annelere bu hakkı tanımak baştan bir önyargıyı kabul etmek ve homoseksüeller arasında bir ayrımcılık yapmak anlamına gelmektedir. Burada, gey babaların iyi baba olmayacaklarını ileri sürmek doğru olmayabilir, ama evlat edinmelerine karşı ileri sürülmesi gereken sav, çocuğun gereksinimlerini gözetilen bir sav olmalıdır. Asla homofobik bir temeli olmadığı düşündüğümüz bu sav, her çocuğun bir anneye ve babaya gereksinim duyduğu gerçeğinden hareket etmektedir. Öyle ya da böyle her çocuğun bir annesi vardır: Onu çok sevmese de, çok dövse de, iyi bakamasa da, en kötüsü ölmüş dahi olsa bir anne vardır ve bu anne figürü çocuğun zihninde yer almaktadır, bu figüre her çocuğun ihtiyacı ve hakkı da vardır.²²

Esas olarak daha çok basın yoluyla yürütülen homoseksüellerin çocuk edinme hakkını destekleme kampanyası, daha çok onların eşitliği açısından düşünülerek biyolojik, sosyolojik ve psikolojik açılardan tartışmaya açılmaktadır. Bu konuda elde edilen verilerin azlığı nedeniyle çocuk haklarını koruyacak bir kanıtın ileri sürülebilmesi,

sadece olasılıklardan söz edilmesi, çocuğun nesneleşmesine yol açma tehlikesini içinde barındırmaktadır. Çocuğun, homoseksüel çiftin arzu nesnesi olma riski bulunmaktadır. Çocukların bir anne ve bir babaya sahip olma hakkı, Evrensel İnsan Hakları Bildirisi'nin birinci maddesindeki insanların hakları yönünde eşit doğacakları ilkesinin de kapsamına girmektedir. Bu nedenle, insan hakları alanını terk ederek bilime başvuran homoseksüellerin, çocuğu hak sahibi olan bir süje olarak değil de sahip olmak istedikleri bir nesne olarak algıladıkları düşünülmektedir.²³

Tüm bu tartışmalar yapılırken gün geçtikçe daha fazla sayıda homoseksüelin anne- baba olduğu ve çocuk yetiştirdiği iddia edilmektedir. Bu sürecin gizli kalmasına gösterilen bir özenden de söz edilmekte, kadın ve erkek homoseksüellerin birbirlerine bu konuda yardım ettikleri, destek oldukları anlaşılmaktadır. Fransa'da bu şekilde 30 000, Hollanda'da 20 000 homoseksüel çiftin çocuk sahibi olduğundan, A.B.D.'de 1-5 milyon arası lezbiyen anne ve 1-3 milyon arası gey babanın varlığından bahsedilmektedir. Bu konudaki sayılar net değildir, çünkü az önce belirtildiği gibi, bu kişiler çoğu zaman çocuklarını düşünerek ya da velayet hakkını kaybetme korkusuyla cinsel yönelimlerini saklamaktadırlar.²⁴ Ancak homoparantalite, azınlık haklarının korunmasının, kültürel

ve seksüel çoğulculuğun tanıdığı politik bir eğilimin ayrılmaz bir parçası olarak gösterilmeye başlanmıştır.²⁵

b) Lezbiyenlerin Evlat Edinmeleri ya da Çocuk Sahibi Olmaları Hakkındaki Tartışma:

Son yıllarda, homoseksüel bir ilişki çerçevesinde çocuk sahibi olma projesini geliştirmeye başlayanlar ilk önce lezbiyenler olmuştur.²⁶ Doğal olarak, bu tartışma, evlenme ya da fiili birlikteliklere bir hukuki statü tanınmasının ardından ortaya çıkmaktadır. Bu o kadar fazla dile gelmeye başlamıştır ki, bir lezbiyen "baby boom"dan (bebek artışı) söz edilmektedir.²⁷

Lezbiyenlerin neden çocuk istedikleri bir araştırmada kendilerine sorulduğunda, birçok farklı cevap alınmıştır: Boşluk doldurmak, bir çocuk doğurmaya ihtiyaç duymak, çocuğun insanı olgunlaştırdığını düşünmek, yalnız kalmamak, yarına bir şey bırakmak, iyi yaşanan bir çocukluğu kendi çocuğuna da yaşatmak şeklinde cevaplara ulaşılmıştır. Bunun yanında, olgunlaştıklarını düşündükleri ilişkilerinin sağlanması açısından da çocuk sahibi olmayı önemsedikleri görülmektedir.²⁸ Lezbiyen çiftlerde, biyolojik olarak anne ya da hamilelik sürecinde olanlar, çocuğun doğumuna fiziksel olarak katkıda bulunmak, bebekle bedenleri arasında bir ilişki kurmak ("içimde bir

(17) Habib, Claude; "L'Adoption par des Couples Homosexuels, Commentaire, No: 107, Güz, 2004, s. 773.

(18) Habib, a.g.m., s. 774.

(19) Giddens, Anthony; Sosyoloji, Çev.: Hüseyin Özel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, s. 177.

(20) Habib, a.g.m., s. 773.

(21) Habib, a.g.m., s. 774. Bu konuda oldukça özgürlükçü bir yaklaşım içinde olan Kanada'da lezbiyen annelerin sayısının gey babalara oranla 5 kat daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bkz. Vyncke, Johanna D./ Julien, Danielle, "Divulgateion de l'Orientation Sexuelle, Soutien de la Famille d'Origine et Adaptation Conjugale Chez des Mères Lesbiennes Ayant Eu Leur(s) Enfant(s) Dans le Contexte d'une Relation Sexuelle. Etude Exploratoire.", <http://www.erudit.org/revue/smq/2005/v30/n2/012142ar.html> (11.4.2008).

(22) Habib, a.g.m., s. 774.

(23) Supiot, Alain; HomoJuridicus, Essai sur la Fonction Anthropologique de Droit, Seuil, Paris, 2005, s. 297- 298.

(24) Krémer, Pascale; "Eşcinsel Ebeveynler de Çocuk Bakabilir", Derleyerek Çev: Deniz Karesi, Biliyorlumsun(!) Her Kadın Heteroseksüel Değildir, Kaos GL, Ankara, 2007, s. 100.

(25) Chamberland, Line/ Jourvin, Emilie/ Julien, Danielle; "Les Familles Recomposées Homoparentales et Hétéroparentales", Erudit, C.: 16, 2003, s. 94. www.erudit.org/revue/nps/2003/v16/009629ar.html (21.8.2008).

(26) Roudinesco, a.g.e., s. 223.

(27) Leblond de Brumath, Annie; "Facteurs Décisionnels Reliés au Statut Biologique et au Mode de Procréation Chez des Futures Mères Lesbiennes", Erudit: Enfances, Familles, Générations, No: 5, 2006, s. 1. www.erudit.org/revue/elg/2006/v/n5/015780ar.html (20.1.2008).

(28) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 11.

çocuğun büyümesini hissetmek istiyorum”), aynı zamanda duygusal bir ilişki kurmak (“anne olmak, partneriyle olan ilişkisi açısından çocuğu için bir numara olmak, önde gelmek”) istediklerini belirtmişlerdir. Biyolojik annenin partneri ise, eş-anne (co-parent) olarak ne hissettikleri sorulduğunda, “bedenin şekilsizleşmesinden, kilo almından, vücudun çektiği ağrılardan ve iyi düşünmek gerektiğinden” söz etmişlerdir.²⁹ Biyolojik lezbiyen anne, heteroseksüel anne gibi davranmaktayken, lezbiyen partner heteroseksüel baba gibidir.

Lezbiyenler kadın oldukları, dolayısıyla hem doğurabildikleri hem de evlat edinebildikleri için yapılan tartışmalar kendi içinde birkaç altbaşlığa ayrılmaktadır:

aa) Lezbiyenler evlat edinebilirler.

Lezbiyenler eğer kendi hukuk sistemlerinin içerisinde evlat edinmeye izin veriliyorsa, bu haklarını kullanarak evlat edinebilirler. Bu iki biçimde sözkonusu olabilir: Hukuk sistemi tek başına evlat edinmeye izin veriyorsa, lezbiyenlerden biri evlat edinir, daha sonra onun evlat edindiği kişiyi partneri de evlatlık edinebilir. İkinci ihtimal ise, lezbiyenlerden birinin zaten bir çocuğu vardır, bu çocuğu partneri evlat edinebilir. Bu durumda her iki kadın da velayet hakkını ortaklaşa kullanarak çocuğu büyütebilirler. Üçüncü ihtimal ise, hukuk sisteminin olanak tanıması halinde aynı cinsiyetten çiftlerin birlikte evlat edilmeleridir. İlk iki ihtimalin birçok ülkenin hukuk düzeninde gerçekleştiğini görmek mümkünse de homoseksüel çiftlerin birlikte

evlat edinmelerine çok fazla ülkede olanak tanınmadığını görmek mümkündür. Buna olanak tanıyan ülkelere biri olan Kanada’da sadece lezbiyenlere bu olanak tanındığı, geylemin bu düzenlemenin dışında tutulduğu görülmektedir.³⁰ Üstelik birçok ülkede homoseksüellerin evlat edinmesine ilişkin bir düzenleme bulunmadığından, bu ülkeler evlatlık vermede de sorun çıkarmaktadırlar. Örneğin Kanada’da evlat edinecek çocuk sayısının azlığı, tam evlat edinme ilkesinin kabul edilmiş olması bu yola başvurmak isteyenler için bir zorluk yaratmaktadır. Bu durumda, başka ülkelere evlatlık alma yoluna gitmek mümkün olabilmektedir. Evlat edinmek için evli olma şartı koymayan, tek başına bir kişinin de evlat edinebileceğini düzenleyen bir ülkeden cinsel tercihini belirtmeksizin evlat edinmek daha sonra da partnerine özel izin vererek, çocuğun onun da evlat edinmesini sağlamak mümkündür. Ancak, evlatlık veren ülkeler, bu durumu fark ederek, bekârların evlat edinme hakkını kısıtlama yoluna girmişlerdir. Örneğin Çin, yalnız yaşadığını iddia eden İsveçlilere verilebilecek çocuk sayısında kısıtlama getirmiştir.³¹ Haiti ise, ancak yalnız olduğunu belirten kadınlara evlatlık vermeyi kabul etmektedir, erkekler bu uygulamanın dışında bırakılmaktadır.³² Bu durumda lezbiyen çiftlerin birlikte evlat edilmeleri zor bir olasılık olarak ortaya çıkmaktadır.

Bazı ülkelerin evlat edinmeye ilişkin düzenlemeleri, evlat edinilen çocuğun biyolojik ailesi ile bağlarını koparmasını gerektiremeyebilir. Bazen da evlat edinen aile hukuki açıdan çocuğun

baştan beri ailesiymiş gibi ele alınır ve çocuğun doğumuna neden olan kişilerle bağı kesilir. Tam evlat edinme adı verilen bu ikinci sistem benimsenmemişse evlat edinen homoseksüel çift hukuki olarak velayet hakkını kullanmaya ehil olamayacaktır. Kanada’da soybağı (filiation) eyaletlerin kanunlarıyla belirlenmektedir. Québec hukukuna göre tam evlat edinme ilkesi kabul edilmiştir.³³ Evlat edinmek için evlatlığın ailesinin ya da çocuk terk edilmişse çocuğu koruma altına alan ilgili kurumun izni gerekmektedir. Homoseksüel bir çocuğun annesi ya da babası, partnerinin çocuğu evlat edinmesi için özel bir izin verebilmektedir, ancak bunun olabilmesi için en az üç seneden beri birlikte ikamet etmeleri şartı aranmaktadır. Ancak burada genel evlat edinme prensibine aykırı olarak, bu defa, evlatlığın biyolojik annesi ya da babasıyla olan bağı koparılmamaktadır. Kanada cinsel azınlıklara özgürlükçü bir yaklaşım içinde bulunan bir ülke olarak çıkmaktadır, bu nedenle bu yaklaşıma zıt bir düzenleme yapılmış olması dikkat çekicidir.

bb) Lezbiyenlerden birinin doğurması ile çocuk sahibi olabilirler.

Lezbiyen olan çiftlerden birisinin doğurmayı kabul etmesi halinde, çocuk sahibi olmaları mümkündür. Burada, babanın kim olacağına ve onun kim olduğunun daha sonra bilinip bilinmeyeceğine göre farklı koşullar ve sonuçlar doğmaktadır. Hukuk açısından en önemli sonuçlardan biri, velayet hakkının kullanılmasına ilişkindir. Baba adayı olan kişi, sperm bankasına spermini verirken

kimliğinin gizli kalmasını istiyorsa, daha baştan velayet hakkından vazgeçmekte, bu durumda, yalnız başına çocuğunu büyütmek isteyen anne kendi başına ya da lezbiyen çiftler hukuki sistem buna olanak tanıdığı ölçüde beraberce velayet hakkını kullanacaktır.

Québec’te, babanın belli olduğu, ancak döllenmenin cinsel ilişki³⁴ ile değil de tıbbi yöntemlerle suni olarak gerçekleştirildiği hallerde de babanın velayet hakkına sahip olamayacağı düzenlenmiştir. Burada bir aile olma arzusuna sahip olmayan sadece döllenmenin gerçekleşmesi için genetik özelliklerine başvurulmuş bir kimse sözkonusudur.³⁵ Doğal yollardan meydana gelen bebeğin velayeti her zaman olduğu gibi, anne ve babasında olacak, lezbiyen partnerin bu konuda bir talebi olamayacaktır. Ancak, suni döllenmeyle meydana gelen bebeğin annesinin kadın partnerinin ismi doğum belgesinde (co-mère) eş-anne olarak yazılmaktadır. Dolayısıyla üreme metodu, lezbiyen kadının velayet hakkına sahip olmasını etkilemektedir. Bu durumda, heteroseksüel ailede babanın aldığı yere eş-anne geçmektedir. Görüldüğü gibi, medeni kanunlarda önce baba otoritesinden sözedilmiş, daha sonra anne-baba otoritesine geçiş yapılarak, babanın aile üzerindeki etkisi azaltılmış, en sonunda da babanın otoritesinin dahi görülmediği aile tipleri ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bu yeni soybağı sisteminde çocuğun anasoylu olması ve doğum belgesine iki anneli olduğunun belirtilmesi mümkün kılınmıştır.³⁶

(29) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 9.

(30) Tahon, Marie-Blanche: “Nouvelles Formes de Régulation de la Famille au Canada et au Québec: Avant-Gardisme et Marginalisation”, *Erudit*, 2006, No: 5, s. 1, 1. <http://www.erudit.org/revue/etg/2006/v/n5/015779ar.html> (18.1.2008)

(31) Roy, a.g.m., s. 4.

(32) Tahon, a.g.m., s. 3.

(33) Roy, Alain: “La Filiation Homoparentale: Esquisse d’une Réforme Précipitée”, *Erudit: Enfances, Familles, Générations*. No: 1, 2004, s. 3. www.erudit.org/revue/etg/2006/v/n1/008896ar.html (20.1.2008).

(34) Roy, bu yöntemle “procréation amicalement assistée” (arkadaşça yardımlaşma yoluyla üreme) demektedir. Diğer yöntem ise, “procréation médicalement assistée” (tıbbi yardım yoluyla üreme) olarak anılmaktadır. Roy, a.g.m., s. 4.

(35) Tahon, a.g.m., s. 3.

(36) Tahon, a.g.m., s. 3.

aaa) Lezbiyenlerden biri bilinen birinden sperm alarak doğurabilir.

Sperm bankasındaki verici belirli olabilir ya da baba tanıdık birisi olabilir, bu durumda, çocuk lezbiyen bir çiftin çocuğu olacaksa da, babasının kim olduğunu öğrenme şansına sahip olabilecektir. Sperm bankasından sperm almanın pahalı bir yöntem olması nedeniyle, çoğu zaman tanıdık birinden sperm almak söz konusu olmaktadır.³⁷ Ayrıca, bu metotla babanın tıbbi geçmişi, alışkanlıkları hakkında da bilgi sahibi olmak mümkündür, bu da sağlıklı bir çocuk sahibi olmak açısından önemsenmektedir.³⁸ Babanın bilinmesi durumunda lezbiyen çiftlerin babayla çocuğun ilişki kurmasını önemsedikleri, zamanlarının dörtte birini babalarıyla geçirdikleri tespit edilmiştir. Bu ilişkinin sağlanamadığı durumlarda, lezbiyen annelerin çocukları için bir baba modeli bulmaya çalıştıkları da yapılan bir araştırmanın sonucunda saptanmıştır. Aynı cinsten olan biyolojik bağla değil de sosyal bir bağla çocuğa bağlanan kişinin diğer cinsiyetteki kişinin yerini tutmadığı, eş-annenin bir abla, annenin bir yakını, başka bir anne gibi algılandığı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle, rol model eksikliğinin hesaba katılması gerekmektedir.³⁹

Bu çocuğun, babasının kim olduğu bilgisini elde edemeyecekler göre, psikososyal gelişimi daha az travmatik olacaktır. Baba modeli çocuk için hem psikolojik hem de toplumsal gelişimi açısından önemli olduğuna göre, bazı lezbiyenlerin bu yolu tercih edeceğini de

olasılıklar içinde hesap etmek gerekmektedir.

Lezbiyen çiftlerin her biri çocukla bir şekilde ilişki kurmak istemektedirler. Biyolojik anne ile bağ açıktır. Diğer kadının (co-mère: eş-anne) da bu türden bir ilişki içinde olması amacıyla, spermi verenin diğer kadının kardeşi, kuzeni gibi yakın bir akrabası olmasına dikkat edildiği de görülmektedir. Bu şekilde genetik bir ortaklık kurulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca, ikinci bir çocuk planı da gündemdeyse, bu şekilde çocukların hem anne hem de baba tarafından kardeş olmaları sağlanabilir. Bunun yanında, çocuğun soyadının diğer kadının soyadı olması da, onun çocukla ebeveynlik ilişkisi içerisinde olması açısından önemsenmektedir.⁴⁰

Lezbiyenler arasında biyolojik anne ile partneri arasında çocuk nedeniyle sorunlar çıkabilmektedir. Öncelikle kimin anne olacağına karar vermek gerekmektedir. Bu noktada birçok kişisel tercih, partnerler arasındaki denge ve toplumsal faktör devreye girmektedir: Kimin ailesinin çocuğun bakımında destek olabileceği, hangi partnerin ailesiyle ilişkisinin daha iyi olduğu, kimin çalışma koşullarının ve sosyal yardım olanaklarının daha iyi olduğu gibi...⁴¹

50 lezbiyen arasında yapılan bir araştırmada, biyolojik annelerin daha genç ve çocuk doğurmaya daha hevesli oldukları, çocukluk anılarında ailelerinin canlı, önemli bir yer tuttuğu da bir veri olarak saptanmıştır.⁴² Biyolojik anne, çocuğu ile daha fazla zaman geçirmekte, iş hayatından geri kalmakta ve bu nedenle şikâyetçi olmaktadır. Diğer yandan, bi-

yolojik annenin bebekle daha fazla ilgilenmesi, lezbiyen çift arasında bir kıskançlığa ve rekabete yol açabilmektedir. Ayrıca, çocuk biyolojik anneyi "anne" olarak bilmekte ve öyle çağırılmaktadır, biyolojik anne olmayan partner, çocuğun kendisini "anne" diye çağırılmaması ve ebeveynlik ilişkisinde dile ilişkin bir problemi çoğu zaman nasıl çözeceklerini bilememeleri nedeniyle, kendisini dışlanmış hissedebilmektedir.⁴³ Annelik ilişkisinin kurulmasındaki bu asimetri, çevreyle de ilişkileri etkilemektedir: Örneğin biyolojik annenin annesi bebekle, diğer anneanneye göre daha fazla ilgilidir, ancak her durumda çocuklarının lezbiyen olmalarına alışmasalar da her iki taraf torun sahibi olmayı sevinçle karşılamışlardır.⁴⁴

Dolayısıyla, marjinal bir aile oluşturma çabası varsa, bu gerçekleşmiş olmamaktadır. Burada yaşanan sorunların aynısı heteroseksüel ailelerdeki kadınlar tarafından da yaşanmaktadır. Doğuran kadının lezbiyen bir partneri de olsa, kocası da olsa, sorunlarının ortak olduğunu görüyoruz.

Dikkati çekebilecek bir başka nokta, heteroseksüel olan ve tıbbi olarak çocuk doğurma olanağı bulunmayan bir kadının yasal olarak anne olma olanağının bulunmayışı ancak aynı koşullardaki lezbiyen bir kadının bir çocuğun doğum belgesine eş-anne olarak yazılabilesidir.⁴⁵ Tüm bu tıbbi gelişmelere rağmen doğuramayan lezbiyen kadın cinsel yöneliminden ötürü korunurken, aynı konumdaki heteroseksüel kadının yine cinsel yöneliminden ötürü korunma dışı bırakıldığı görülmektedir.

Ayrıca, doğum belgesine eş-anne (co-mère) olarak bir kadının yazılması, çocuğun ömür boyu stigmatize edilmemesine neden olabilecektir. Bu da dikkate alınması gereken bir konudur.⁴⁶ Ayrıca Batı ülkelerinde heteroseksüel ailelerin dahi istikrarının tartışılır olduğu bir gerçek olarak ortaya çıkarken, homoseksüel ailelerin de bu istikrarsızlıktan payını almadığını söylemek mümkün değildir. Bu durumda, homoseksüel bir aile içinde yaşayan bir çocuğun birçok üvey eş-annesinin olması da olasılık dahilindedir.⁴⁷ Bir başka olasılık ise şudur: Hayatın bir döneminde bu yolla çocuk sahibi olan bir biseksüel annenin, zaman içinde lezbiyen ilişkiyi sonlandırıp, daha sonra heteroseksüel bir birlik-telik kurması ve bu birliktelikten çocuk sahibi olması mümkündür. Heteroseksüel ilişkiden doğan çocuklar toplumsal bir dışlanma ya da damgalanmayla karşılaşmazken, biseksüel ilişkinin ürünü olan çocuk aynı anneye sahip olsa da onlarla aynı toplumsal konuma sahip olamayacaktır.

bbb) Tanıdık olmayan birinin spermi alınarak partnerlerden biri doğurabilir.

Bu genellikle sperm bankalarının birinden sperm almak suretiyle gerçekleştirilebilir. Sperm bankası, vericinin adını gizli tutuyorsa, bu şekilde doğan çocuk asla babasının kim olduğunu öğrenemeyecektir. Bu uygulama, bazı ülkelerde mümkündür. Bazı üniversite gençlerinin okul harçlıklarını çıkarmak için dahi verici olarak başvurdukları sperm bankaları, vericinin gizlilik isteği

(37) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 4.

(38) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 14.

(39) Chamberland/ Jouvini/ Julien, a.g.m., s. 10.

(40) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 4, 12.

(41) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 4.

(42) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 6, 10, 15.

(43) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 12.

(44) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 3, 17.

(45) Tahon, a.g.m., s. 5.

(46) Tahon, a.g.m., s. 5.

(47) Tahon, a.g.m., s. 6.

söz konusu olursa, bu esasa bağlı kalmaktadır.

Annenin dahi, bilmesi halinde çocuğunun babasının kim olduğunu ona söylememesi ölçülemez bir adaletsizlik olarak görülürken, sperm bankalarından hamile kalma olasılığı ve babanın açıklanmayacağı kabulüne olanak tanımak, çocuk açısından haksızlık olmaktadır. Diğer çocukların, babalarının kim olduğunu bilmeleri, onu tanımaları olanak dahilindeyken, bu şekilde doğan çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve adalet açısından yanlıştır. Her çocuğun babasının kim olduğunu bilmeye hakkı vardır. Bununla beraber, bu uygulamalara olanak tanıyan ülkelerde, örneğin Kanada'da Québec'te fiili birliklikleri düzenleyen kanunlarda, spermini bankaya veren kişinin çocuk üzerinde bir velayet hakkının bulunmadığını, lezbiyen çiftin bunu eşit olarak kullanacağını ifade edilmektedir.⁴⁸

Bu uygulama, bir baba figürü olmasını istemeyen, bunun yerine birisi anne olan iki kadınlı bir aile modeli geliştirmeyi isteyen lezbiyenler için avantajlı olabilir. Üç ebeveynli aile modelinin (anne-baba ve lezbiyen partner) ve bunun yaratabileceği sorunların istenmediği hallerde bu model uygulanmaktadır. İki kadın, herhangi bir erkeğe ihtiyaç duymadan bir çocuk yetiştireceklerini göstereceklerdir. Bu hem bu türden bir ilişki açısından tutarlılığı koruyacak, hem de günün birinde "baba olmayı aklına getirip de durumu çocuğu açıklamak isteyen" birinin yaratacağı sorunları engelleyecektir.⁴⁹

Anneyle bağın biyolojik ve psikolojik nedenlerle sıkı olduğu ve tespit

edilme kolaylığı (babaya oranla) açıktır. Ancak, babanın kim olduğunun belirlenmesi konusu, tıbbi teknolojinin ilerlemesiyle karmaşık bir hal almıştır. Öyle ki, çocuğunu tanımaya yanaşmayan ya da çocuğunun varlığından habersiz bir baba olasılık dahilindeyken, anne için böyle bir şey biyolojik sebeplerden ötürü mümkün değildir.

Kanada'da iki lezbiyenin bu yolla çocuk sahibi olması mümkündür. Yasal düzenlemeye göre, embriyo suni döllenmeyle laboratuvar ortamında gerçekleştirilirse, bu durumda biyolojik babayla çocuk arasında bir soybağı kurulmamaktadır.⁵⁰

b) Geylelerin Evlât Edinmeleri ya da Çocuk Sahibi Olmaları Hakkındaki Tartışma:

Bu tartışma, homoseksüel eğilimlerine rağmen evlenen ve bir çocuk sahibi olan erkeklerin, boşanmalarıyla velayet hakkını kullanmak istemelerinin yanında süren bir tartışmadır. Henüz birçok ülkede hala bu konumda olan babaların velayet hakkını kullanmaları mahkemeler tarafından engellemeye çalışılmaktadır. Örneğin Portekiz'de yaşanan bu tarz bir olay sonrasında, Mouta davası olarak anılan bir davada, mahkeme, "Çocuk geleneksel bir Portekiz ailesinde büyümelidir... eşcinsellik ya da kendi cinsinden birine cinsel yönelim bir hastalık mıdır, değil midir bunu belirlemek mahkemenin görevleri arasında değildir; her iki durumda da bir anormalliktir ve çocuk bu anormal durumun gölgesinde büyüyemez" demiştir.⁵¹ Homoseksüel babalar tarafından sorun olarak görülen bu konunun Avrupa İnsan

Hakları Mahkemesi'ne taşındığı görülmüştür. Mahkeme, genel olarak ayrımcılık yapıldığı gerekçesiyle, velayet hakkının babaya verilmesi gerektiğine yönelik kararlar vermektedir.⁵² Fretté davası olarak anılan ve 2002'de Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde görülen davada, Mahkeme, farklı yönde karar vermiştir. Fretté insancıl, çocuklara karşı sevgi dolu, Tibetli iki çocuğun vaftiz babası ve ölen eski hayat arkadaşının çocuğunun eğitimiyle yakından ilgilenen homoseksüel bir erkektir. Çocuk özlemi içindedir, bir bebeğin büyüdüğünü görmek istemekte ve onunla yakından ilgilenmeyi arzu etmektedir. Çocuk isteğinin arkasında radikal bir homoseksüelin aktivist tavırları yoktur. Yakın bir kadın arkadaşıyla beraber çocuk yapmaya yönelik projeleri olmasına karşın bunu gerçekleştirmemişlerdir. 1985'ten bu yana evlat edinmeyi düşünen ve evini dahi bu amaca uygun olarak değiştiren Bay Fretté'nin bu yöndeki talebi 1993'de Fransız mahkemelerince reddedilmiştir. Gerekçe Bay Fretté'nin homoseksüelliğidir. İç hukuk yollarını tüketen Fretté, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne, Sözleşmenin 8. ve 14. maddesine aykırı davranılması nedeniyle dava açmıştır. 14. maddede Sözleşme'nin sağladığı hak ve özgürlüklerden herkesin yararlanması gerektiği, cinsiyete dayalı bir ayrımcılık yapılamayacağı güvence altına alınmıştır. 8. madde ise, herkesin özel ve aile hayatına saygı duyulması gereğinden söz etmektedir. Mahkeme ise 8. maddenin kimseye evlat edinme hakkını vermediğini, Mouta davasında çocukla baba arasında zaten kurulmuş bir ilişki bulunduğundan, söz konusu davayla karşılaştırılmayacağını, 8. maddenin 14. maddeyle birlikte ele alındığında, Bay Fret-

té'nin herhangi bir hakkının ihlal edilmediği sonucuna varmıştır.

Homoseksüel olan babaysa, çocuğun biyolojik olarak mutlaka bağlandığı ve anne ile psikolojik bağın daha kuvvetli olduğu dikkate alınırsa, çocuğun anneyi tanıması gerekir, bu bağın koparılması acumasızca olacaktır denilebilir.⁵³ İki babalı çocuk, anaokuluna gittiğinde, arkadaşları annesini sorduklarında ne diyecektir, babasını sorduklarında hangisinin babası olduğu söyleyecektir? Homoseksüel aktivistler, çocuğun annesiz babasız kalmasının sorumlusu olarak kendileri olmadığından, kendilerini sıkıntıya sokacak bir durum görmediklerini ifade etmektedirler. Onlar için, yaşam tarzına ilişkin özgürlük, tüm bakış açılarından ve geleneksel aile örgütlenmesinin önünde gitmektedir.⁵⁴ Buna karşın çıkmak için başka savlar da ileri sürülebilir: Çoğunluğun tiranlığı yüzünden çocukların da acı çekmesi aslında katlanılacak bir şey değildir ve doğru da değildir. Bazen homoseksüel ve şevkatli bir çift tarafından yetiştirilmek, aile içi şiddetin kol gezdiği bir ailede yetişmekten daha yeğ tutulabilir. Homoseksüel yaklaşımın, çocuğun yararını gözetir gibi gözüken bu tutumu, çocukların acı çekmesini engellemeyecektir. Üstelik, homoseksüellik eğer bir cinsel yönelimse, bu yönelimi açığa vuranlar, bu tercihlerinden ötürü çoğunluğun baskısını görmelerine rağmen bunu kabullenebilirler. Oysa, evlât edinecekleri çocukların, böyle bir tercih hakları olmayacaktır.

Hukuki düzenlemeler yoluyla yapılacak değişikliklerle, homoseksüellerin evlat edinmelerine olanak tanıyan bir kanun çıksa dahi, geylelerin, içinde anne

(48) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 2-3.

(49) Leblond de Brumath, a.g.m., s. 14.

(50) Tahon, a.g.m., s. 3.

(51) Mahkeme kararı, Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal, 21 Aralık 1999, 33290/96, & 28. Bkz. Karadeğ, a.g.m., s. 44.

(52) Bu konuda ayrıca bkz. Fretté v. Fransa, 26 Şubat 2002, 36515/97.

(53) Habib, a.g.m., s. 774.

(54) Habib, a.g.m., s. 775.

figürü olan bir aile olgusuyla yarışması mümkün olamayacaktır. Tek başına annelik yapan ya da lezbiyen bir çiftin yanında yaşayan bir çocuğun daha mutlu olacağı varsayılmakta ve memeli her canlının anneye ihtiyacı olduğu savından hareketle, lezbiyenlere bu hakkın verilmesi, geyleme ise verilmemesi görüşünü savunanlar da vardır.⁵⁵ Bu görüşü savunmak, bu defa homoseksüeller arasında bir eşitsizlik yaratacak ve bu konudaki tartışmalar uzayıp gidecektir. Eğer, bu hakkın tanınmasının çıkış noktası “eşitlik” ve “özgürlük” ise, cinsiyet ayrımı yapmadan bu hakkın tanınması gerekir. Diğer yandan, yapılan araştırmalardan çıkan sonuçlar da zihinleri karıştırmaktadır: 1973 ile 1994 arasında yapılan pek çok araştırmada, homoseksüellerin de diğer anne-babalar kadar iyi olduğu ve homoseksüel olmalarının buna bir etki etmediği saptanmıştır.⁵⁶ Bu gelişmeler ışığında, yakın zamanda giderek artan bir çocuk nüfusunun homoparantal aileler tarafından yetiştirileceğini öngörmek mümkündür ve esasen bu aile türünün etkileri uzun vadede daha açık olarak kendini gösterecektir.

Önceki ilişkisinden çocuğu olan bir homoseksüel, partnerinin de velayet hakkından yararlanması için, “psikolojik bir velayet” hakkı ihdas edilebilir ve birlikte yaşayan homoseksüellere zaten günlük hayatın akışı içinde beraberce kullandıkları velayet hakkını, hukuki platforma bu şekilde taşıma olanağına sahip olabilecekleri ileri sürülmektedir. Bu şekilde, biyolojik bir gerçeklikten kaynaklanan velayet hakkı da, antropologları ve sosyologları şaşırtmadan eskisi gibi kullanılmaya devam edebilir. Evlat edinme çocuğun soyağacının de-

ğişmesine neden olan etkin bir kurumdur, oysa velayet hakkının verilmesi anneye ve babaya tanınan bazı hakların kullanılması ve ödevlerin yerine getirilmesine neden olur. Bu hak iyi kullanılmadığında, geri alınabilmektedir. Bu nedenle, evlat edinmeye izin verme yerine velayet hakkının kullanılmasına olanak tanımak daha yerinde olacaktır.⁵⁷ Bunun daha yumuşak bir formül olduğu açıktır. Çünkü evlat edinme kabul edildiğinde bir çocuğun doğum belgesinden itibaren iki anneli ya da iki babalı olması söz konusu olmaktadır. Homoseksüellerin evlat edinmelerine izin veren Hollandada, çocuğa yeni bir soyağacı edinmeye zorlayan bir hukuki düzenleme yoktur, her ne olursa olsun, çocuğun yeni doğum belgesine sahip olmasına yol açmaz, anne-babası ile bağların koparılmasına gerek görülmemiştir.⁵⁸

Türkiye’de Homoseksüellerin Evlat Edinmesi:

Türkiye’de ise, evlat edinecek kimsenin cinsiyeti bakımından Medeni Kanun’da herhangi bir ayırım ya da kısıtlama getirildiği görülmemektedir. Tek başına evlat edinme mümkün olduğundan, Türkiye’de de homoseksüel yönelimi olan bir kişinin evlat edinmesi kural olarak söz konusu olabilir. Tek başına evlat edinme, herhangi bir birlikteliği olmayan ve homoseksüel yönelimde olan biri için söz konusu olabileceği gibi, daha önceki ilişkisinden bir çocuğu olan ve homoseksüel eğilimi nedeniyle boşandıktan sonra homoseksüel bir birliktelik içine giren ve partneri

tarafından çocuğunun evlat edinmesini istemesi halinde de söz konusu olabilir.

Herhangi bir birlikteliği olmayan ve tek başına evlat edinmek isteyen bir homoseksüel sözkonusuysa, burada dikkat edilmesi gereken konu, bu kurumun başka amaçlarla kullanılıp kullanılmadığı olacaktır. Tek başına evlat edinmek isteyen kimsenin neden kendi cinsinden birisini evlat edinmek istediği sorulabilir. Evlat edinme kurumunun bir tür evliliğe yol açacak şekilde kullanılması, bu kurumun amacına aykırı hareket edildiği anlamına gelecektir. Ülkemizde hukuken homoseksüellerin evlenmesine müsaade eden bir düzenleme yapılmamışken, evlat edinme kurumunun evlenmeyen homoseksüellerin miras bırakmak gibi bazı amaçlarını tatmin edecek bir uygulamaya yer verilmemesi gerekir. Aksi halde kanuna karşı hilenin söz konusu olacağı söylenebilir. Evlat edinme gibi her hukuki kurumun amacı doğrultusunda kullanılması, hukuka olan inancın ve güvenin devamı açısından önemlidir. Evlat edinme, hukuki bir kurum olarak belli bir amaca yönelik olarak uzun zamandır kullanılan bir kurum iken, homoseksüellerin evlenmemesi ve birbirlerine menkul ve gayrimenkullerini miras olarak bırakamamaları nedeniyle birçok ülkede sıklıkla kullanılan bir kurum olmuştur.⁵⁹

Çocuk sahibi homoseksüel biriyle bir birlikteliği olan kişinin, partnerinin çocuğunu evlat edinme işlemi partnerlerin ilişkisini evlilik benzeri bir ilişkiye ve homoparantal bir aileye döndürmesi

açısından önemlidir. Evlenemeyen homoseksüeller, bir çocuğun velayet haklarını beraberce kullanabilir duruma geleceklerdir. Bu durumda da, çocuğun çıkarlarının üstün tutularak bir çözüme ulaştırılması gerekmektedir.⁶⁰

Ancak, homoseksüel yönelimi olan ve gerçekten bir çocuk özlemiyle yapıp tutuşan bir kimse sözkonusuysa, evlat edinme talebi nasıl değerlendirilecektir? Her şeyden önce, mahkeme evlat edinme talebiyle karşılaştığı anda, bu talepte bulunanın homoseksüel olduğunu nasıl tespit edecektir? Evlat edinmek isteyen kişi hakkında yapılacak araştırma sonucunda (M.K. m. 316/1: “Evlat edinmeye, ancak esaslı sayılan her türlü durum ve koşulların kapsamlı biçimde araştırılmasından, evlat edinen ile edinilenin dinlenmesine ve gerektiğinde uzmanların görüşünün alınmasından sonra karar verilir.) Araştırmada özellikle evlat edinen ile edinilenin kişiliği ve sağlığı, karşılıklı ilişkileri, ekonomik durumları, evlat edinenin eğitime yeteneği, evlat edinmeye yönelten sebepler ve aile ilişkileri ile bakım ilişkilerindeki gelişmelerin açıklığa kavuşturulması gerekir.” Bu kişinin homoseksüel olduğu tespit edilemeyebilir, evlat edinme talebinde bulunan cinsel yönelimini saklamış olabilir ya da açıkça belirtmiş olabilir.

Evlat edinmek isteyen bu yönelimini saklamışsa ve çocuğun gelişimine bu durum herhangi bir etki etmeyecekse, evlat edinmeye karşı çıkacak bir durum yoktur. Yukarıda görüldüğü gibi, yapılan

(55) Habib, a.g.m., s. 776.

(56) Roudinesco, a.g.e., s. 233.

(57) Roy, a.g.m., s. 7.

(58) Roy, a.g.m., s. 7.

(59) Evlat edinme, evlat edinen ile evlat edinilen arasında Fransız hukukunda evlenme yasağı varken (m. 364), bir anlamda, homoseksüellerin evli gibi olmasına neden olmuştur. Kendilerine kişisel olarak tanınan hakları kullanarak kanunu dolandırmaya çalışan homoseksüellerin karşısına Fransa’da da yargı çıkmıştır. Örneğin evlat edinme kurumunu kullanarak malvarlığından ve bazı sosyal haklardan yararlandırmanın hedeflenmesi halinde, evlat edinme kurumunun temel amacına ters düşülmesi sebebiyle, yargı evlat edinmeye karşı çıkmıştır. Yargının bu tutumu, kanuna karşı hile yapılması nedeniyle olumlu bulunmak gerekir. Bkz. Pousson, a.g.e., s. 165.

(60) Yaşar, Mert; Türk Hukukunda Evlat Edinme İlişkisinin Kurulması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003, s. 60.

araştırmalar sonucunda, psikologlar çocukların sevilip sevilmedikleriyle daha çok ilgilendikleri, çocuğun istismarı söz konusu değilse, evlat edinmenin de iyi bir ebeveyn olabileceğini kabul etmek gerektiği yolunda görüşler sergilemektedirler.⁶¹ Bunun yanında, çocuğun çıkarlarının sevecen, istikrarlı, heteroseksüel bir aile ortamında yetişmesini gerektirdiği ve bunun dışındaki koşulların zorlanmasının ahlaka aykırılığı yönündeki görüşler varlığını korumaya devam etmektedir.⁶² Tüm tartışmalara rağmen, Avrupa ve Amerika kıtasında yaşananlar homoseksüellerin evlenmeleri ve evlat edinmeleri konusunda bir dönüşüm yaşandığına işaret etmektedir. Bu dönüşümün gerçekleşmesi için içinde yaşanan toplumun homofobik olmayan yapıyla desteklenmesi gerekmektedir. Görüldüğü gibi, homoseksüellerin evlenmesi ve evlat edinmesi konusunun yoğun olarak tartışıldığı ülkeler demokrasi yolunda oldukça mesafe katetmiş ülkelerdir. Toplumdaki çeşitliklerin kanuni ve sosyolojik olarak kabul gördüğü ya da en azından kabul görmesi gerektiğine ilişkin kanaatlerin yerleşik olduğu toplumlardır. Bizimki gibi homofobik özellikler taşıyan bir ülkede, gerçekten iyiniyetli ve çocuk özlemi içinde olan homoseksüellerin, evlat edinme taleplerinin karşılanması söz konusu olursa, bu kişiler cinsel yönelimlerini açık ettikleri takdirde, çocuk üzerinde olumsuz etkiler yaratacağını düşünmek gerekir. Bu nedenle, çocukların toplumsal bir dışlanmaya maruz kalabileceklerini, eksik olan anne ya da baba imajı nedeniyle psikolojik gelişimlerinde

aksaklık olacağını ileri sürmek mümkündür. Elbette, homoseksüel insanların da akıl ve beden sağlıkları yerinde olduğu takdirde, tek başlarına evlat edinmelerinde hukuken bir engel yoktur. Ancak toplumun bu kişilere karşı olumsuz bir önyargısı bulunmaktadır. Bu nedenle, çocuğun çıkarı göz önünde tutularak, Türk yargısının homoseksüel yönelimi olanların evlat edinmesine izin vermekten kaçındığını görmek mümkündür. Hatta Yargıtay'ın boşanma sırasında, annenin homoseksüel olması nedeniyle kız çocuğunun annesinin yanında kalmasına karşı çıktığını, buna gerekçe olarak ise annenin homoseksüel olmasının kız çocuğunu tehlikeye düşüreceğini, çocuğun ahlaki gelişimini, bakım ve şevkat ihtiyacının üstünde tutmak gerektiğine karar vermiştir.⁶³ Bu karar, homoseksüel olmanın ahlaksız olmayla bir tutulduğunu göstermektedir. Bu açıdan karara katılmak mümkün değildir, bazı homoseksüeller bazı heteroseksüeller gibi ahlaksız olabilir ama salt homoseksüel olmanın ahlaksızlık olduğunu ileri sürmek romanları çok satan yazarımıza, ülkemize ödülleri getiren tasarımcımıza, televizyonlarda sık sık izlediğimiz ses sanatçılarımıza sırf cinsel yönelimlerinden ötürü ahlaksız demek olacaktır.

Homoseksüellerin, hukuken bir engel olmamasına karşın, evlat edinme taleplerini ileri sürmek ya da eğer böyle bir talepte bulunup da reddedildilerse toplumsal baskı nedeniyle, yargıya gitmekten de kaçındıkları ileri sürülmektedir. Ayrıca, bu konuda hukuki bir düzenlemenin bulunmaması, homoseksüellerin yargıya da güvenlerinin azalmasına

(61) Ayrıca bkz. Falk, Patricia J.; "Lesbian Mothers Psychosocial Assumptions in Family Law," *American Psychologist*, C.: 44, No: 6, Haziran, 1989, s. 941- 947.

(62) Işıl Ülman, Yeşim; "Yaşamın Başlangıcı ile İlgili Tıp Etiği Sorunları", *Güncel Hukuk*, Şubat 2008/02, s. 35.

(63) Yargıtay II. H.D. 21. 06.1982, 5077/5531 (Özdenir, Fatma; "Boşanmada Çocuğun Korunması", *İstanbul Barosu Çocuk Hakları Günleri*, 17-18 Kasım 1985, s. 152).

(64) Kaos GL, "1 İnkuk", *Bilyorimuisunli? Her Kadın Heteroseksüel Değildir*, Kaos GL, Ankara, 2007, s. 122.

neden olmaktadır, çünkü karşılarına hep "ahlak" çıkmaktadır.⁶⁴

3) DEĞERLENDİRME:

Homoseksüel aile, yüzyıllardan beri geçerli olan batılı aile tanımının dayandığı temelleri yıkan günümüz için marjinal olarak niteleyebileceğimiz yeni bir aile modelidir. Homoparantalite her şeyden önce iki konuyu önümüze koymaktadır: Çoکهbeveynlik. Bu, hem biyolojik ebeveynleri hem de sosyal ebeveynleri kapsamaktadır. İkinci konu ise, ebeveynlikte şimdiye kadar geçerli olan cinsiyet farklarının ortadan kalmasıdır. Atipik olarak belirtilebilecek bu aile tipinin işleyişi, aile içindeki roller, yakın akrabalarla ilişkiler, sosyal çevrenin bu aileyi algılama biçimi üzerinde tartışılabilir.

Kabul etmek gerekir ki, homoseksüel aileler diğerlerinden farklıdır. Bu farklılık, her şeyden önce toplumların homoseksüellere karşı olumsuz bir bakışa sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Homoseksüellerin evlenmesine olanak tanıyan İspanya'da halkın %66'sı bu kanuna destek olmuştur, bu önemli bir rakamdır ama diğer yandan %34 de küçümsenmeyecek bir karşı azınlığın varlığını da ortaya koymaktadır.⁶⁵ Bu ailelerde yetişen çocukların kendileri diğerlerinden farklı olmasalar da aile yapıları diğerlerinden farklı olduğu için stigmatize edilebileceklerdir. Zor bir yazgının içine kendilerine sorulmadan itilmiş olacaktırlar. Homoseksüel anne ya da babalar da çevrelerine sürekli olarak, çocuklarının rol modelleri kendileri olmasına karşın, topluma onların homoseksüel olmayacakları güvencesini vermek zorunda kalacaklar, çocuklarına da bu homoseksüel olmanın iyi bir şey olmadığını öğretmek zorunda kalabileceklerdir. Bir yandan tek doğrunun hete-

rosöksüel aileler olmadığını ileri sürerken, diğer yandan bu durum kendi durumlarını hem sosyal çevreleri hem de çocukları önünde daha da açıklanamaz kılacaktır. Oysa, çocuk talepleri onların "normalleşmeye" yönelik adımlarından biri olarak ortaya çıkmıştır.

Burada, korunması gereken çocuğun kendisi mi, yoksa cinsel yönelimleri nedeniyle azınlıkta bulunanlara eşitlik sağlama ilkesi midir? Bir ilkeyi gerçekleştirmek uğruna iki homoseksüel tarafından evlat edinilen, gelecekte çoğunluğun sahip olduğu bir anne- babaya kavuşamamış olmanın kendisine sağlayacağı kadere karşı isyan etmeye kalkarsa, ona verilecek cevap nedir? "Eşitliği sağlamak istedik" mi? Dolayısıyla, çocuğun doğmasına aracılık eden anne ve baba figürünün her ikisinin birden çocuğun büyümesine tanıklık etmesi ideal ve doğal çözümdür. Ayrıca uluslararası belgelerde de bu konu ele alınmış ve aynı yönde çözümler geliştirilmiştir. Birleşmiş Milletler tarafında kabul edilen çocuk haklarının korunmasına ilişkin konvansiyonda da (m. 3) çocuğu ilgilendiren kararlarda onun yüksek menfaatlerin öncelikli olacağı belirtilmiştir. Bu durum onun evlat edinilmesi halinde de geçerlidir (m. 21).

Tüm bu etik, hukuk, toplumsal ve siyasal tartışmalar, bir beyin fırtınası yapmak ve homoseksüellerin temel sorunları olan ayrımcılığın ortadan kalkmasına bir zemin hazırlamak açısından yararlıdır. Ancak, homoseksüeller ve transseksüeller tarafından çocuk edinme ve yetiştirme isteğinin yaygın bir şekilde bulunup bulunmadığına ilişkin yaygın bir alan araştırması bulunmamaktadır. Bu hakkın sağlanması halinde ne kadar homoseksüel ve transseksüelin evlat edineceğini bilememekteyiz. Berghan,

(65) Same-sex Marriage in Spain, http://www.on.wikipedia.org/wiki/same-sex_marriage_in_spain (10.12.2007).

transseksüellerle ilgili araştırmamda, çocuk sahibi olmayı isteyen transseksüellerin, “*bunu anne olma özlemi ile değil, çocukları sevmek ve yaşlılıkta yalnız kalmamakla*” ilişkilendirdiklerini saptamıştır.⁶⁶ Ayrıca, çoğu fuhuş yapmış ya da yapmakta olan transseksüellerin evli müşterileri olmasından ötürü evlilik kurumuna uzak durdukları ve bu grubun içinden bazılarının çocuk sahibi olmak istemediklerini de belirtmektedir. Önceki evliliklerinden çocuk sahibi olan transseksüellerin, karşı cinsle olan evlilik hayatları da sancılı geçtiğinden, çocukların kendi cinsel kimlikleri hakkındaki karışık dönemi sembolize ettiği ve bu nedenle çocuklarıyla ilişki kurmakta zorlanabildikleri de gözlemlenmektedir.⁶⁷ Ancak, bu özenli çalışmanın verilerini evrensel veriler olarak tanımlamamız mümkün değildir.

Sonuç olarak, eşitlik sağlamak amacıyla, seçim hakkı olmayan bir çocuğun kaderinin homoseksüel çiftlerin ellerine bırakılmaması gerekmekte olduğu düşüncesindeyim. Çocuğu olan homoseksüelin nasıl ki, anne ya da babası sırf homoseksüel diye çocuğun velayetini kaybetmesi bir haksızlığa yol açabilecekse, çocuğu olmayan homoseksüellerin evlat edinme hakkını elde etmeleri seçim hakkı olmayan bir çocuk için adaletsizlik olacaktır. Buna ilişkin gerekçem, onların iyi anneler ya da babalar olmayacağına ilişkin bir önyargıdan kaynaklanmamaktadır. İyi anne baba olma-

yan bir sürü heretoseksüel çift vardır, bunun yanında “*iyi anne baba olma*”nın da evrensel bir tanımı yoktur.

Amerika Birleşik Devletleri’nde, “*iyi aile*”, beyaz, orta sınıf, iki ebeveynli, babanın çalıştığı, annenin ise ev kadını olduğu bir ailedir. Dolayısıyla, bu aile monogam ve heteroseksüel bir ailedir. Bu aile tanımı yanında, homoseksüellerin de başka bir aile tanımına yol açma uğrunda verdikleri mücadele sonunda başka bir aile tipi de tartışılmaya ve üzerinde araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. A.B.D.’de yapılan araştırmalarda, önceki birlikteliklerinden çocuk sahibi olup, daha sonra aynı cinsten bir partnerle yaşamını paylaşanların çocukları heteroseksüel çiftlerin çocuklarıyla karşılaştırılmışlardır. Bu tarz araştırmalar aşağı yukarı 25 senedir yapılmaktadır ve karşılaştırmalar yapılırken, cinsel kimlik, kişisel gelişim ve toplumsal ilişkileri sürdürme temel olarak alınmıştır.⁶⁸ Toplanan veriler arasında anlamlı farklar bulunamamıştır. Ne cinsel kimlik ne cinsel davranış ne de cinsel yönelim konusunda somut bir fark elde edilmemiştir. Dolayısıyla, çocukların homoseksüel ebeveynlerle yaşamaları açısından bir olumsuzluk yaratacak bulguya ulaşılamamıştır.⁶⁹ Çocuk açısından önemli olanın kendisini yetiştirenlerin cinsel yönelimi değil, onlardan aldığı sevgi ve ilgi olduğunu ortaya çıkaran başka araştırmalar da vardır.⁷⁰ Çocuğun hayatında önemli olanın anne ya da babanın

homoseksüel olmasından çok, anne ya da babanın homoseksüelliğinin yakın çevre tarafından nasıl karşılandığı olmaktadır. Yine küçük ölçekli bir araştırmada, anne lezbiyense, boşanan baba annenin lezbiyenliğini reddediyorsa, kız çocuğun lezbiyen olma olasılığının artmakta olduğu sonucuna varılmıştır.⁷¹

Diğer yandan İngiltere’de City Üniversitesi Aile ve Çocuk Psikolojisi Araştırma Merkezi ve Bristol Üniversitesi tarafından ortaklaşa yapılan lezbiyen ebeveynli çocuklar başlıklı araştırmada, annenin cinsel yöneliminin çocuktaki toplumsal cinsiyet gelişimi üzerinde etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Heteroseksüel annelerle, homoseksüel annelerin çocukları arasında karşılaştırmalı yapılan bu araştırma, bu anneler arasında bir farkın bulunmadığı noktasında yoğunlaşmıştır. Bu da, çocuğun mutlaka heteroseksüel bir anneye ihtiyaç duyduğu görüşünü ortadan kaldırmaktadır.⁷²

Yapılan araştırmalar daha çok lezbiyenlerin çocukları ile heteroseksüel ailelerin çocukları arasındadır. Bundaki sebep yargı kararlarında bu durumun daha fazla ele alınması olabilir. Ayrıca, boşanan babaların çok az bir kısmı çocuklarıyla yaşamaktadırlar. Az sayıda gey baba ile yapılan araştırmada, varılan

sonuç şudur: Gey babalar daha sorumlu, heteroseksüel babalara göre daha fazla sınır koyan, daha düşünceli ve ilgili babalar olarak ortaya çıkmışlardır. Ayrıca, sınır koymada çocuklarına heteroseksüel anne-babalara oranla daha otoriter davrandıkları, onlar gibi çocuklarının cinsiyetine göre oyuncak aldıkları görülmüştür.⁷³

Bu araştırmaların verileri çok kesin veriler olarak ele alınamazlar, sadece bir fikir verebilecek ölçüdedir⁷⁴, çünkü boşanan homoseksüellerin (bunlar biseksüel de olabilir, ki o zaman çocuk gözünde hangi rolün ne zaman oynadığı da çocuk açısından kafa karıştırıcı olabilmektedir) çocuklarının velayetini kaybetmemek için bunu açıklamak istemedikleri görülmektedir⁷⁵, bu nedenle kantitatif olarak büyük bir çoğunluğa erişilememektedir, ayrıca araştırmalar 5-12 ya da 6-9 yaş aralığında yani çocuk yaşlarda yapılmakta, ergen olduktan sonra bu çocukların hangi yönelimle oldukları araştırılmamaktadır. Yapılması gereken uzun yıllar boyunca bu çocukları takip etmek olmalıdır, hatta bunların çocukları olduğunda kuşaklar arası bir incelemeye kadar uzanmalıdır, ancak bu tür araştırmalar imkânsızlıklardan ötürü yapılamamıştır. Fakat, tüm bu olumsuzluklara karşın, tüm araştırmalar, bizi aynı sonuca ulaştırmaktadır.

Lesbiennes, les Pères Gais et Leurs Enfants, Der.: Pierre-Claude Lafond/ Brigitte Lefebvre, L’Union Civile: Nouveaux Modèles de Conjugalité et de Parentalité au 21e Siècle, Editions Yvon Blais, Cowansville, 2003, s. 359, 365-367.

(71) Patterson, a.g.m., s. 1035.

(72) “Lezbiyen Ebeveynli Çocuklar”, Çev: Göze Orhon, *Biliyor(mu)sun?* Her Kadın Heteroseksüel Değildir, Kaos GL, Ankara, 2007, s. 119.

(73) Patterson, “Family Relationship...”, s. 1052.

(74) Patterson, a.g.m., s. 1035.

(75) Patterson, a.g.m., s. 1026. A.B.D.’nin hukuk sistemi içinde uzun zaman homoseksüellere karşı olumsuz bir tutumun izlendiği görülmektedir. Bu nedenle, homoseksüel olduğunun açıklayan anne-babalar çocuklarının velayet haklarını kaybetmişlerdir. Buna gerekçe olarak şunlar ileri sürülmüştür: 1) Çocuk anne ya da babasının durumundan etkilenerek cinsel kimliğinde karmaşa yaşayabilir, gey ya da lezbiyen olabilir. 2) Heteroseksüel çocuklara göre, psikolojik durumu daha kötü olabilir. (Patterson, a.g.m., s. 1029) 3) Davranış bozukluklar göstermeye daha eğilimli olabilir. 4) Ebeveynlerin toplumsal ilişkileri bozuk olabilir, çocuk da bundan kötü etkilenir. Bkz. Patterson, a.g.m., s. 1032.

(66) Berghan, Selin; Lubunya: *Treansseksüel Kimlik ve Beden*, Metis Yayınları, İstanbul, 2007, s. 18.

(67) Berghan, a.g.e., s. 82- 83.

(68) Patterson, J. Charlotte; “Children of Lesbian and Gay Parents”, *Child Development*, 1992, No: 63, 1025.

(69) Patterson, a.g.m., s. 1031- 1032. Ayrıca Bzk. Lezbiyenlerin çocukları hakkında: Patterson, Charlotte; “Family Relationship of Lesbians and Gay Men”, *Journal of Marriage and the Family*, No: 62, 2000, s. 1056-1057. Ayrıca Bzk. Lacroix, Xavier; “Homoparentalité: Les Dérivés d’une Argumentation”, Cairn, C.: 399, Yıl: 2003, http://cairn.info/search.php?WhatU=homoparentalité&Auteur=&doc=N_ET-U_993_0201.htm&ID_ARTICLE=ETU_993_0201&DEBUT=#HIA_1 (26.8.2008).

(70) Bkz. Julien, Danielle/Dubé, Monique/ Gagnon, Isabelle; “Le Développement des Enfants de Parents Homosexuels Comparé A Celui des Enfants de Parents Homosexuels”, *Revue Québécoise de Psychologie*, 1994, s. 15. Ayrıca Julien, Danielle; “Trois Générations de Recherches Empiriques Sur les Mères

Yapılan araştırmalarda yukarıda belirtilen olanaksızlıklar gey ve lezbiyenlerin kendi çocukları ile ilgilidir ve yetersizdir. Bu çalışmalar uzun yılları içermeli ve sayısal olarak da birçok homoseksüeli kapsamalıdır. Buna ilişkin olarak çıkacak sonuçlar, bize evlat edinme konusunda bir ışık tutabilir.

Genel geçer aile tanımlarının varlığı ve çocukların homoseksüellik, aile kavramı, eşitlik gibi soyut kavramları anlamamaları, bizi, evlat edinilen çocuğun görme ihtimali olduğu zararlardan ve dışlanma tehlikelerinden korumaya yöneltmelidir. Henüz homoseksüeller ayrımcılıktan şikâyet ederken ve buna ilişkin sorunlar çözülememişken, aile kurma taleplerinin ileri sürülmesi için erken olduğu, konu “çocuk” olunca, daha dikkat edilmesi gerektiği düşüncesindeyim. Nitekim, evlat edinmeye izin veren ülkelerde acele davranıldığı, yapılan düzenlemenin çocuğun iyiliğine olup olmadığını ne olacağı konusunda bir kesinliğe ulaşılmadan bu yolda bir düzenleme yapıldığına ilişkin ifadelerle rastlanılmaktadır.⁷⁶ Ve her şeyden önce bu tür hukuki düzenlemeler yapmadan yine felsefeye başvurarak “İnsan Nedir?” sorusunu bir kez daha kendimize sormalı ve doğanın düzenine müdahale etmeden bu sorunun yanıtı vermeliyiz. Teknolojinin bu denli ilerlediği bir dönemde, insanın bir tasarımdan ibaret olmadığı sonucuna varırsak her türlü sosyolojik gelişmeye hazırlıklı olmalı, eğer bu soruya olumsuz yanıt veriyorsak, muhafazakar olduğumuz konusundaki eleştirilere açık olmalıyız.

KAYNAKÇA:

- Berghan, Selin; Lubunya: Transseksüel Kimlik ve Beden, Metis Yayınları, İstanbul, 2007.
- Chamberland, Linc/ Jouvin, Emilie/ Julien, Danielle; “*Les Familles Recomposées Homoparentales et Hétéroparentales*”,
- Erudit, C.: 16, 2003, s. 94. <http://www.erudit.org/revue/nps/2003/v16/009629ar.html> (21.8.2008).
- Digeox, Marie/ Festy, Patrick; L'Etat, la Loi et le Couple Homosexuel: l'Esprit Nordique, Communication au XVIIème Congrès de l'Association Internationale des Sociologues de Langue Française, Tours, 5-9 Temmuz 2004.
- Delaisi de Parseval, Geneviève; “*Qu'est-ce qu'un Parent Suffisamment Bon?*”, Homoparentalités, Etas des Lieux. Parentés et Différences de Sexe, Der.: Martine Gross, ESF, Issy-les Moulineaux, 2000.
- Falk, Patricia J.; Lesbian Mothers Psychosocial Assumptions in Family Law, American Psychologist, C.: 44, No: 6, Haziran, 1989
- Festy, Patrick; “*Légaliser les Unions Homosexuelles en Europe: Innovations et Paradoxes*”, Population, No: 424, Haziran 2006.
- Giddens, Anthony; Sosyoloji, Çev.: Hüseyin Özel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000.
- Gross, Martine; “*Quand et Comment l'Homoparentalité Est-Elle Devenue un Objet 'Légitime' de Recherche en Sciences Humaines et Sociales?*”, Socio-Logos, No: 2, <http://socio-logos.revues.org/document803.html> (18.01. 2008).

- Habib, Claude; L'Adoption par des Couples Homosexuels, Commentaire, No: 107, Güz, 2004.
- Julien, Danielle/Dubé, Monique/ Gagnon, Isabelle; “*Le Développement des Enfants de Parents Homosexuels Comparé à Celui des Enfants de Parents Homosexuels*”, Revue Québécoise de Psychologie, 1994.
- Julien, Danille; “*Trois Générations de Recherches Empiriques Sur les Mères Lesbiennes, les Pères Gais et Leurs Enfants*”, Der.: Pierre-Claude Lafond/ Brigitte Lefevbre, L'Union Civile: Nouveaux Modèles de Conjugalité et de Parentalité au 21e Siècle, Editions Yvon Blais, Cowansville, 2003.
- Kaos GL, “*Hukuk*”, Biliyor(mu)sun(?) Her Kadın Heteroseksüel Değildir, Kaos GL, Ankara, 2007.
- Krémer, Pascale; “*Eşcinsel Ebeveynler de Çocuk Bakabilir*”, Derleyerek Çev: Deniz Karesi, Biliyor(mu)sun(?) Her Kadın Heteroseksüel Değildir, Kaos GL, Ankara, 2007. Rou-dinesco, Elisabeth; La Famille en Désordre, Fayard, Paris, 2002.
- Lacroix, Xavier; “*Homoparentalité: Les Dérives d'une Argumentation*”, Cairn, C.: 399, Yıl: 2003, http:// Cairn-Infosearch.php?/WhatU=homoparentalité&Auteur=&doc=N_ETU_993_0201.htm&ID_ARTICLE=ETU_993_0201&ID EBUT=#HIA_1 (26.8.2008).
- Leblond de Brunath, Annie; “*Facteurs Décisionnels Reliés au Statut Biologique et au Mode de Procréation Chez des Futures Mères Lesbiennes*”, Erudit: Enfances, Familles, Générations, No: 5, 2006. <http://www.erudit.org/revue/efg/2005/v/n5/015780ar.html> (20.1.2008).

- “*Lezbiyen Ebeveynli Çocuklar*”, Çev: Göze Orhon, Biliyor(mu)sun(?) Her Kadın Heteroseksüel Değildir, Kaos GL, Ankara, 2007.
- Özdemir Fatma, “*Boşanmada Çocuğun Korunması*”, İstanbul Barosu Çocuk Hakları Günleri, 17-18 Kasım 1985.
- Patterson, J. Charlotte; “*Children of Lesbian and Gay Parents*”, Child Development, No: 63, 1992.
- Patterson, Charlotte; “*Family Relationship of Lesbians and Gay Men*”, Journal of Marriage and the Family, No: 62, 2000.
- Roy, “*Partenariat Civil et Couples de Mêmes Sexes: La Réponse du Québec*”, Revue Juridique Thémis, No: 35, 2001.
- Roy, Alain; “*La Filiation Homoparentale: Esquisse d'une Réforme Précipitée*”, Erudit: Enfances, Familles, Générations, No: 1, 2004. <http://www.erudit.org/revue/efg/2006/v/n1/008896ar.html> (20.1.2008).
- Same-sex Marriage in Spain, http://www.en.wikipedia.org/wiki/same-sex_mariage_in_spain (10.12.2007).
- Schnapper, Dominique, “*Irrésistible Mariage Homosexuel?*”, Commentaire, S.: 107, Güz 2004.
- Supiot, Alain; HomoJuridicus, Essai sur la Fonction Anthropologique de Droit, Seuil, Paris, 2005.
- Tahon, Marie-Blanche; “*Nouvelles Formes de Régulation de la Famille au Canada et au Québec: Avant-Gardisme et Marginalisation*”, Erudit, 2006, No: 5. <http://www.erudit.org/revue/efg/2006/v/n5/015779ar.html> (18.1.2008).
- Işıl Ülman, Yeşim; “*Yaşamın Başlangıcı ile İlgili Tıp Etiği Sorunları*”, Güncel Hukuk, Şubat 2008/02.

(76) Roy, a.g.m., s. 1.

- Vyncke, Johanna D./ Julien, Danielle; "Divulgation de l'Orientation Sexuelle, Soutien de la Famille d'Origine et Adaptation Conjugale Chez des Mères Lesbiennes Ayant Eu Leur(s) Enfant(s) Dans le Contexte d'une Relation Sexuelle. Etude Exploratoire.", <http://www.erudit.org/revue/smq/2005/v30/n2/012142ar.html> (11.4.2008).
- Yaşar, Mert; Türk Hukukunda Evlat Edinme İlişkisinin Kurulması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2003.

Adalet, Hak ve Şiddet Kavramları Üzerinden Hukuku Düşünmek

Savaş ERGÜL*

Hukuk olgusunun ne olduğunu düşünme yolunda genel olarak kabul edilen bir tanımla başlamak, ama sadece yola devam etmek için başlamak ve sonra başlangıç noktasını belirsiz kılmak kanaatinizce pek yersiz olmayacaktır. "Başlangıç tanrıdır veya yolun yarısıdır" düsturunu dilinden eksik etmeyen Platon'un aksine, biz nerede duracağımızı veya durabileceğimizi merak ediyoruz. Ayrıca durma noktasına kadar kat edilen ve inşa edilen güzergahın daha verimli bir deneyim olanağını yarattığını düşünmekteyiz. Öyleyse hukuka dair şu genel tanımlı öne sürebiliriz: hukuk, derlenip yasa haline getirilmiş, kendisine uyulan veya uyulmayan, yaptırım gücü olan bir kurallar sistemidir. Kişilerin yapması veya yapmaması gerekenler hususunda biçimsel bir ölçüt sunarlar. Hukuk kuralları birer ölçüt olmaları sebebiyle felsefenin o ezeli "tüm varolanların ölçütü nedir?" sorusunun ağma yakalanır. Hukukun/yasanın temeli bizzat kendisidir mi yoksa astı olduğu bir üst merci veya köklendiği asli bir ilke mi bulunmaktadır? Başka bir ifadeyle, her ne kadar bu sınıflandırma yetersiz olsa da, hukuk literatüründe dillendirildiği gibi söylersek, hukukun/yasanın kaynağı doğa/akıl mıdır yoksa bir egemenin iradesiyle yürürlüğe konan edimsel bir karar mıdır? Bu soruların izinde yol aldığımızda tartışmamız ister istemez

hukukun kaynağı veya kaynakları soruşturmasına dönüşür.

Hukukun kaynağının ne olduğu sorusu, sadece felsefe ve hukuk için önem taşımaz, bilakis bunlardan daha çok toplumsal ve siyasal ortaklığın kendisi için önemlidir. Çünkü egemenin herhangi bir zaman ve yerde yürürlüğe koyduğu, bir hukuk tasarımının yöneticileri keyfi uygulamalara sevk edeceği düşünüldüğünden, bundan korkulduğundan hem yöneticilere hem de yönetenlere üst olan bir ilkenin gerekliliğinden söz edilmiştir. Böyle bakıldığında, sorun sırf epistemolojik bir tartışmanın boyutlarının dışına taşıp hukukun, siyasal ve toplumsal birlikteliğin meşruluğu, adil olup olmadığı meselesine dönüşür. Soru biçiminde formüle edersek, hukuksal, siyasal ve toplumsal düzenlemelerin kabul edilebilirlikleri, meşrulukları, ilkelerin içcriğine göre mi yoksa bu ilkelerin bir usul sürecine göre mi belirlenecektir? İlkelerin içeriği seçeneği, bizi geleneksel doğal hukuk veya özsel köken zeminine gönderirken, ilkelerin ve kuralların belirli, biçimsel ve sistematik usullere göre üretilmesi seçeneği ise, bizi pozitivist hukuka gönderir. Aynı zamanda, ilkeleri, belirli değerlere -adalet ve hakka- göre tayin eden doğal hukuk seçeneği, ahlaksal veya etik bakış açısını da üstlenir, daha doğrusu bu bakış açısını kendisine

* Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Araştırma Görevlisi